
De discussie naar aanleiding van de rede van dr. L. de Jong.

Om ongeveer kwart voor tien was prof. De Jong uitgesproken. Op voorstel van prof. Van Winter zou men de discussie houden in het Subhuis van Vindicat en na een twintig minuten hadden een vijfenzeventig belangstellenden zich genesteld in de stoelen, op de vensterbanken en op de grond. Prof. de Jong, op een vensterbank zittende, beantwoordde twee uur lang onafgebroken vragen. Graag had "Groniek" een letterlijke weergave van althans een deel van de discussie opgenomen, maar door een duister toeval bleek er geen woord op de band te staan. Vandaar dat wij de discussie op de volgende summiere wijze hebben moeten samenvatten.

Al snel kwam de vraag: "Wordt er wel eens druk op u uitgeoefend?" Het antwoord was strikt ontkennend. Dr. de Jong zei onmiddellijk te zullen vertrekken als er door een minister ook maar enige druk zou worden uitgeoefend. Het kwam hem overigens onwaarschijnlijk voor, dat zo iets zou gebeuren; de successievelijke ministers hadden hem altijd de vrije hand laten houden. Wel werd en wordt er van andere zijden druk uitgeoefend. Zo heeft het Rijksinstituut enige jaren geleden een boek uitgegeven over de spoorwegstaking van '44. De schrijver probeerde de beweegredenen van de divers N.S. medewerkers uiteen te zetten. Hij memoreerde dat de directie van de N.S. het rollend materieel had laten gebruiken voor troepentransporten van de Wehrmacht, dat alle Joden met nederlandse wagenstellen naar Westerbork zijn afgevoerd. Het kwam die directie in 1944 bepaald niet ongunstig uit dat de regering in ballingschap de staking afkondigde. Zo kon het beslagen blazoen wat opgepoetst worden. Hetzelfde geldt voor de vakbond voor het N.S. personeel van het N.V.V... Deze bond had zich in het begin van de bezetting positief uitgelaten over de Nieuwe Orde. En als men zo de beweegredenen nader bezielt, dan verliest de staking een deel van zijn glorie. Er was afgesproken met de N.S. directie dat het manuscript vóór de uitgave hen toegestuurd zou worden. Dat gebeurde. De directie was diep gegriefd: ze klaagde bij de minister van Verkeer en Waterstaat, dat er bij Oorlogsdocumentatie een schandelijk boek werd geschreven over de spoorwegen in oorlogstijd. Of de minister maar naar zijn collega van O. K. en W. wilde gaan om hem te verzoeken de publicatie tegen te houden. Vanzelfsprekend wilde deze minister er niet aan. Ook zond de directie een lijst naar het instituut met enkele honderden punten van kritiek. Het bestuur van Oorlogsdocumentatie ging met de auteur om de tafel zitten en oordeelde tenslotte dat een enkel punt inderdaad veranderdiende te worden. Dat gebeurde en het boek werd uitgegeven. De grootste vakbond van de spoorwegen gaf toen opdracht tot het schrijven van een boek over de spoorwegen aan een ander, en dat boek is later uitgegeven. Niet alleen de Spoorwegen achtten het juist het Rijksinstituut onder druk te zetten. Hetzelfde is ook gebeurd door particulieren. Toen prof. de Jong bezig was met de voorbereiding van het vierde deel van het geschiedwerk en gekomen was aan de rol die de Nederlandsche Unie had gespeeld. Ook toen werd van tevoren het manuscript toegezonden aan de belanghebbenden, in dit geval aan het driemanschap. De heer Einthoven kreeg in de lente de eerste helft van het manuscript, op 10 mei zond hij een brief aan minister de Brauw, waarin hij adviseerde De Jong op staande voet van zijn opdracht te ontheffen. De reactie van Linthorst Homan was gematigder; ook met hem heeft prof. de Jong een lange correspondentie gevoerd over zijn rol, zijn denkbeelden en zijn verwachtingen. Op een zeker moment, toen De Jong tot de conclusie was gekomen dat Homan in het begin van de bezetting de overtuiging was toegedaan dat een nieuwe regering gevormd moest worden, vroeg Homan of hem de bronnen dan konden worden toegestuurd. Dat gebeurde en hij toonde aan de hand van die bronnen aan dat men de betrokken stukken anders kon interpreteren. Het is toen ook veranderd in het boek.

Uit het antwoord op een volgende vraag bleek dat velen gebruik maken en gebruik willen maken van het materiaal dat verzameld is in het Rijksinstituut. Vanzelfsprekend komen vele studenten er gegevens halen voor scripties; er zijn al ettelijke proefschriften verschenen waarvoor het materiaal is verstrekt, maar ook komen er met grote regelmaat particulieren eens informeren hoe het staat met 't oorlogsverleden van hun huisbaas, hun buurman, hun directeur. Deze personen komen natuurlijk niet verder dan de portier.

Het instituut begint niet op eigen initiatief met acties betreffende iemands oorlogsverleden; vrijwel uitsluitend op verzoek. Alleen toen men in de geboorteplaats van generaal Cristiansen een straat naar hem wilde noemen, greep het in: er ging een brief naar het betrokken gemeentebestuur met een opsomming van het aanzienlijke aantal vergripen door de generaal gepleegd in Nederland. Dan vroeg iemand of het Rijksinstituut uniek is, of elders in de wereld soortgelijke instellingen voorkomen. Het instituut is, aldus prof. de Jong uniek in die zin, dat geen enkel ander instituut zo is opgezet als het nederlandse. Nergens zijn de collecties zo gecentraliseerd. Het werk wordt mogelijk gemaakt doordat de regering jaarlijks een krediet van 1,5 miljoen beschikbaar stelt. Natuurlijk wordt er in andere landen die betrokken zijn geweest bij w.o. II ook aan geschiedschrijving gedaan. In Engeland is een serie in 30 delen verschenen over de oorlogseconomie en een grote serie over de verrichtingen van de strijdkrachten is bijna voltooid. In de Verenigde Staten heeft men een groot en goed werk over de marine al voltooid en er wordt hard gewerkt aan een serie van maar liefst 99 delen over het leger. Ook in Duitsland is men actief: men denke maar aan de Vierteljahreshefte en aan het Institut für Zeitgeschichte. In Frankrijk wil het nog niet zo best en in België is men pas twee jaar geleden overgegaan tot de oprichting van een instituut. Oorlogsdocumentatie werkt er echter prettig mee samen, net als met de historische afdelingen van leger, luchtmacht en marine van Nederland.

Op de vraag hoe prof. de Jong de E.C. beoordeelde antwoordde hij geruanceerd. Men had er bijvoorbeeld uit historisch oogpunt beter aan gedaan om in te gaan op het verzoek van koningin Wilhelmina, ook haar te ondervragen. Maar de commissie stelde zich op het standpunt, dat het staatshoofd onschendbaar is en dus buiten de publieke discussie moet blijven. Later heeft de Jong in het kader van zijn werk wel met haar over de "Londense Periode" gesproken. Koningin Wilhelmina antwoordde toen heel openhartig, ook op persoonlijke vragen. Terwijl dat voor haar toch bijzonder ongebruikelijk moet zijn geweest, aangezien de hoftraditie was dat aan de vorstin nooit een vraag mocht worden gesteld. Toch heeft de E.C. veel uitstekend werk gedaan; al is de Jong het veelal niet eens met haar conclusies, hij blijft van mening dat de commissie enorm veel materiaal heeft verzameld, dat de historicus van erg veel nut is. Achteraf blijken niet alle verhoren een juiste weergave van de feiten en handelingen te geven (zie rede - red.).

Ook over de geschiedenis van de serie "Het Koninkrijk..." werden vragen gesteld. Men vernam dat de Jong reeds in zijn periode te Londen een viertal boeken had geschreven over Nederland tijdens de oorlog. "Niet," zo zei hij, "dat deze boeken ook maar enige aanspraak op volledigheid kunnen maken; ze zijn tenslotte in Londen geschreven tijdens de oorlogsjaren!"

Komische noten ontbraken natuurlijk niet in de discussie. Iemand stelde de vraag of de titel "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog" wel juist was. Was de regering te Londen wel wettig? Het antwoord: "Meneer studeert zeker geschiedenis?" Er werd aangeraden iets aan Volkenrecht te gaan doen, waarop eenieder, al dan niet zuur, lachte.

Gevraagd werd ook waarom hij zo weinig noten, zo weinig bronvermeldingen geeft? Dit had verschillende redenen: hij had er de tijd niet voor, bovendien achtte hij het onjuist, in sommige gevallen de bron te noemen. Zo is er gebruik gemaakt van het dagboek van een lid van de W.A. uit Utrecht, maar nooit wordt de naam genoemd van die W.A.-man, omdat het onjuist zou zijn deze ene man en zijn familieleden te benadelen. Toevallig was men aan dit dagboek gekomen. Er waren zoveel anderen die in een verkeerde hoek hebben gezeten. Overigens heeft het instituut meer dan 1000 dagboeken ontvangen van particulieren uit alle delen

van Nederland. Deze mogen alleen gebruikt worden voor wetenschappelijk werk - en iets anders doet het Rijksinstituut niet - . Particulieren mogen ze even- een gebruiken voor wetenschappelijk werk, maar dan moeten de belanghebbenden van tevoren toestemming verlenen.

In het algemeen moet men, aldus prof. de Jong, zuinig zijn met het noemen van namen. Slechts als het niet anders kan, als de betrokken figuur een belangrijke rol heeft gespeeld, zal hij de naam noemen.

Voelt u zich niet langzamerhand een monnik, zo vroeg iemand. Een glimlach en de vraag of de vragensteller Elsevier las volgde. De Jong bleek zich geen monnik te voelen. Natuurlijk was hij al vele jaren bezig geweest met dit ene onderwerp, maar dat heeft zoveel facetten, zoveel interessante zijden, dat de arbeid iets stimulerends was.

De laatste jaren gaat het contact met de bestaande maatschappij wat verloren. Maar de belangstelling voor dit onderwerp blijft groot. Prof. de Jong vond van zichzelf dat hij niet te zachtmoedig oordeelde; hij zei ernaar te streven om fair te blijven. "Maar ach, binnenkort, over een maand of wat zal er ongetwijfeld in Vrij Nederland een artikel verschijnen van Jan Rogier die dan beweren zal dat De Jong in het geheel niets heeft begrepen van de werkelijke achtergronden van de structuren van de maatschappij.

Ook deze vraag kon niet gemist worden: "Bent u van mening, dat men aan uw woorden gewicht moet hechten, wanneer u spreekt over een contemporain gebeuren?"

De Jong vond van niet. Hij meende dat hij dan voor wat betreft de oorlogsjaren dan misschien een specialist mocht zijn, voor het hedendaagse gebeuren is hij volgens zijn zeggen een uit de massa en moet men aan zijn woorden niet meer gewicht hechten dan aan de uitspraken van een willekeurige burger.

Zal men bij verdergaande besobering op het openbaar vervoer toch weer overgaan op dit schema?

Reisgelegenheden in Nederland - van Groningen naar:

Assen, diligence 's morgens 5 uur.

Harlingen, over Leeuwarden, diligence Dinsdag, Donderdag en Zaterdag, 's avonds 11 uur, en 's zomers Maandag, Woensdag en Vrijdag 's morgens 9 uur.

Kampen, diligence op de stoomboot naar Amsterdam rijdende, alleen de dagen dat deze vaart; 's avonds van Groningen.

Leeuwarden, diligence 1 Januarij tot 31 Maart, van 10 tot 31 December 's morgens half 9; de overige maanden 's namiddags 3 uur.

De Lemmer, diligence Dinsdag, Donderdag en Zaterdag 's morgens half 1 uur.

Utrecht, diligence 's morgens 9 uur.

Zwolle, over Assen, diligence 's morgens half 9 uur.

(Delftsche studenten-almanak voor 1858).

MET INGANG VAN AUGUSTUS 1973 HEEFT HET
STEEDS DIKKER WORDENDE BLAD GRONIEK EEN
HELEBOEL REDAKTIE - LEDEN NODIG.
BEGIN NU ALVAST MET TE DENKEN OF DAT IETS
VOOR U IS .

Antiquariaat Elzer

Blekerstr. 2 (bij de Westersingel)
tel. 050 - 137237. b.g.g. 130570
geopend 9 - 6
's maandags gesloten

Inkoop en verkoop van
boeken.

literatuur,
geschiedenis,
filosofie,
etc.

Jos Beeres

brengt u gezelligheid thuis....

VAN LENNEPLAAN 1
(de Wijert) TELEFOON 251900

☆ Wij bezorgen door geheel
GRONINGEN ZUID